

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.166.5:341.95

Пермінова С.О.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

Бойко О.В.

студент факультету менеджменту та маркетингу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

ПАТЕНТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ІНОЗЕМНИМИ ЗАЯВНИКАМИ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

У статті досліджено сутність поняття патентного права як інституту інтелектуальної власності. Проаналізовано тенденції патентування об'єктів промислової власності іноземними заявниками в Україні. Виокремлено можливі загрози досліджуваного явища для вітчизняних суб'єктів патентного права.

Ключові слова: об'єкти промислової власності, конкурентна боротьба, світові товарні ринки, іноземні заявники, економічні загрози.

Перминова С.А., Бойко Е.В. ПАТЕНТОВАНИЯ ОБЪЕКТОВ ПРОМЫШЛЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ ИНОСТРАННЫХ ЗАЯВИТЕЛЕЙ В УКРАИНЕ: ВОЗМОЖНОСТИ И УГРОЗЫ

В статье исследована сущность понятия патентного права как института интеллектуальной собственности. Проанализированы тенденции патентования объектов промышленной собственности иностранными заявителями в Украине. Выделены возможные угрозы исследуемого явления для отечественных субъектов патентного права.

Ключевые слова: объекты промышленной собственности, конкурентная борьба, мировые товарные рынки, иностранные заявители, экономические угрозы.

Perminova S.O., Boiko O.V. PATENTING INDUSTRIAL PROPERTY FOREIGN APPLICANTS IN UKRAINE: OPPORTUNITIES AND THREATS

In the article investigated the nature concept of patent law as an institution of intellectual property. Analysed the tendencies in Ukraine patenting of industrial property by foreign applicants. Discovered possible threats to the phenomenon of domestic business patent law.

Keywords: industrial property, competition, world commodity markets, foreign applicants economic threat.

Постановка проблеми. Якість інтелектуального ресурсу держави є запорукою сталого економічного прогресу та майбутнього розвитку. Визначну роль у побудові такого ресурсу відіграє політика у сфері правової охорони об'єктів інтелектуальної власності. Міжнародні компанії дедалі більшу увагу приділяють придбанню та використанню різних видів інтелектуальної власності для формування конкурентних переваг на світовій арені. Інтелектуальна власність є одним із факторів впливу залучення інвестицій в інноваційні проекти, диверсифікації продукції, проведення ліцензійної політики підприємств. Тому це зумовлює необхідність дослідження тенденцій патентування об'єктів промислової власності іноземними заявниками в Україні та виявлення загроз даного явища для вітчизняних суб'єктів патентного права.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вагомий внесок у вивчення даної теми зробили такі вчені як: О. Є. Колосов [8], С. П. Мосов [1, 5], Ю. В. Полякова [8], Ю. М. Правик [7], В. О. Чехун та ін. Проте нині зростає роль патентування саме у технічному оновленні економіки країни, і підвищення її конкурентоспроможності загалом, тому зазначене питання не втрачає своєї актуальності і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення тенденцій патентування в Україні об'єктів промислової власності іноземними заявниками, детермінація можливостей та загроз для вітчизняних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У провідних країнах світу інтелектуальна власність проникає в усі галузі економіки, перетворюючись на капітал. Менеджмент у сфері інтелектуальної власності стає основним елементом управління корпоративним бізнесом. Міжнародні компанії створюють альянси для підвищення цінності своїх об'єктів інтелектуальної власності та набуття взаємовигідних конкурентних переваг. Інтелектуальна власність виконує роль стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства країни й суттєво впливає на рівень її конкурентоспроможності [1].

Важливим інститутом права інтелектуальної власності є патентне право. Об'єктами правовідносин, що регулюються патентним правом, є результати науково-технічної творчості та художнього конструювання – винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Патентне право у суб'єктивному розумінні визначається як певні юридично забезпечені можливості суб'єкта щодо цих об'єктів промислової влас-

ності. Виділяють дві його складові: право на патент та право з патенту [2]. Право на патент передбачає юридично забезпечену можливість суб'єкта звернутися до компетентного державного органу з вимогою про видачу патенту на створений об'єкт промислової власності. Право з патенту розкривається через сукупність особистих немайнових та майнових прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок, які випливають з патенту – техніко-юридичного документу, яким держава засвідчує виключне право власника на створений ним об'єкт промислової власності, він надає власнику право забороняти або дозволяти використання іншими особами [3]. Охоронний документ видається Державною службою з інтелектуальної власності [4] винахіднику або правонаступнику, його дія розповсюджується на територію держави, яка його видала.

Сучасний менеджмент транснаціональних компаній, що спрямований на конкурентоздатність, піклується, з одного боку, про стратегічне використання інтелектуальної власності та створює середовище для творчого мислення й пошуку необхідних знань для своїх працівників, а з іншого – впроваджує у життя політику завоювання товарних ринків у інших країнах. Так, активно здійснюється процес концентрації виключних прав інтелектуальної власності в портфелях таких світових лідерів, як «Microsoft», «IBM», «Canon», «Samsung», «Sony», «Toshiba», «General Electric» та ін. [5]. Щорічно вони, отримуючи близько 1000 патентів, нараховують свої нематеріальні активи та спрямовують фінансові ресурси на розвиток наукоємних технологій, доступний тільки транснаціональним компаніям.

Реалії української економіки свідчать, що інтелектуальний потенціал ще не оцінюється належним чином, адже відсутність потреби в накопиченому інтелектуальному багатстві стала однією з причин розпаду багатьох наукових і виробничих колективів, масового відтоку талановитих фахівців за кордон та технологічної деградації виробництва. Характер економічного розвитку в Україні всупереч наявному могутньому інтелектуальному потенціалу продовжує бути сировинним, трудомістким й енергоємним.

За показником патентної продуктивності, (відношення кількості патентів у резидентів країни до зайнятих у сфері НДДКР) Україна посідає 4-е місце серед 55 країн, за рейтингом IMD [6], але як зазначає

Ю. Полунєєв [7, с. 35], не варто його зараховувати до конкурентних переваг вітчизняної інноваційної системи, адже за більшістю методик авторитетних міжнародних організацій враховуються, перш за все, високотехнологічні патенти чи патенти «тріадної групи» (патентні відомства США, ЄС, Японії), проте Україна ще таким не має.

З огляду на економіко-політичне середовище, яке сформувалося в Україні, важливим є дослідження тенденцій патентування об'єктів промислової власності саме іноземними заявниками та виявлення наслідків від патентної експансії для українських суб'єктів господарювання.

Подання заявок та патентування об'єктів промислової власності іноземними заявниками на території України може здійснюватися двома шляхами: за національною процедурою та за процедурою РСТ. Іноземні та інші особи, які мають постійне місце проживання поза межами України, у відносинах з ДСІВ та Укрпатентом реалізують власні права через патентних повірених. Якщо до складу заявників входить хоча б одна фізична особа, яка має постійне місце проживання на території України, чи юридична особа, яка має місцезнаходження на території України, то заявка подається без залучення патентного повіреного за умови зазначення адреси для листування на території України [4]. Процедура патентування РСТ передбачає дві фази проходження патентної заявки: міжнародна фаза РСТ (для всіх зазначених країн) і національні фази РСТ (для кожної з вказаних країн). Переваги патентування за системою РСТ [8]:

1. Заявник розробленого винаходу не сплачує одні й ті ж мита в різних країнах під час проходження заявки на винахід процедури міжнародної фази.

2. Заявник винаходу має більше часу (30-31 місяці) для остаточного вирішення питання про доцільність патентування свого винаходу в різних країнах.

3. Заявник винаходу може доручити вітчизняному патентному повіреному представляти свої інтереси на час проведення міжнародного пошуку та міжнародної попередньої експертизи. Після виконання такого пошуку й аналізу результатів експертизи винахідник має можливість більш реалістично підійти до питання наступного переходу на стадію отримання національних патентів (або вчасно змінити домагання, змінивши формулу та опис перед переходом на цю ста-

Таблиця 1

Розподіл заявок на об'єкти промислової власності від іноземних заявників протягом 2010-2014 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	Відхилення (2014/2010)	
						±Δ	%
Надійшло заявок на патентування винаходів, з них:	5310	5247	4944	5418	4813	-497	-9,4
– від іноземних заявників за національною процедурою	259	286	351	277	222	-39	-15,1
– за процедурою РСТ	2500	2321	2110	2286	2136	-363	-14,5
Зареєстровано патентів на винаходи, з них:	3874	4061	3405	3635	3319	-555	-14,3
– на ім'я іноземних заявників	1840	2159	1848	1892	1618	-222	-12,1
Надійшло заявок на патентування корисних моделей, з них:	10679	10437	10229	10175	9384	-1295	-12
– від іноземних заявників за національною процедурою	143	140	194	175	130	-12	-8
– за процедурою РСТ	9	12	5	23	12	2	23
Зареєстровано патентів на корисні моделі, з них:	9405	10291	9951	10137	9196	-209	-2
– на ім'я іноземних заявників	144	183	151	191	181	37	26
Надійшло заявок на патентування промислових зразків, з них:	1686	1761	1851	3778	2664	978	58
– від іноземних заявників	244	322	334	587	619	375	153,7
Зареєстровано патентів на промислові зразки, з них:	1431	1337	1541	2010	2464	1033	72,2
– на ім'я іноземних заявників	173	239	316	328	684	511	295,4

Складено авторами за джерелом: [9, с. 32-39]

дію), що, безсумнівно, приведе у кінцевому підсумку до скорочення зайвих витрат на патентування. Розподіл заявок на об'єкти промислової власності від іноземних заявників представлено у табл. 1.

Частка заявок від іноземних заявників у загальній кількості заявок на винаходи у 2014 р. становила 44,4%. Спостерігається скорочення активності іноземних заявників у 2014 р. за національною процедурою на 15,1%, за процедурою РСТ – на 14,5%. Це призвело до зменшення числа виданих патентів на винаходи у 2014 р. на 12,1%. Лідерами в поданні заявок на винаходи у 2014 р. серед іноземних країн були заявники із США, Німеччини, Швейцарії, Франції, Японії, Великої Британії та Нідерландів, ними було подано понад 1,6 тис. заявок [9] (71% від загальної кількості заявок від іноземних заявників), слід зазначити про скорочення позицій заявники з Російської Федерації на 59%.

Іноземні заявники відрізняються від національних більш чітко визначеними пріоритетами. Понад 60% поданих ними заявок належать до галузі «Хімія», переважна їх більшість розподілена між напрямками «Органічна тонка хімія» (26,6%), «Лікарські препарати» (21,9%), «Біотехнології» (13,3%) і «Хімічна сировина» (12,2%) (рис. 1).

Патентна активність іноземних компаній спрямована на патентне блокування у першу чергу перспективних українських науково-технічних розробок [6]. Такими є особливості сучасної конкурентної боротьби транснаціональних компаній на світових товарних ринках.

До рейтингу топ-5 іноземних підприємств з найвищою винахідницькою активністю в Україні за 2010-2014 рр. ввійшли такі компанії [9, с. 55]:

1. QUALCOMM INCORPORATED (США) – світовий лідер стандарту 3G і мобільного зв'язку нового покоління технологій [6]. За напрямом «Електротехніка» компанією було подано 599 заявок на винаходи;

2. BASF SE (Німеччина) – найбільший у світі концерн хімічного спрямування, виробляє широкий спектр продуктів: пластик, фарбу, косметику, харчові добавки, технічні та будівельні хімікати, засоби агрохімічного захисту рослин тощо, окрім цього BASF SE здійснює свою діяльність в напрямі добування газу та нафти [6];

3. NESTEC S.A (Швейцарія) – виробник харчових продуктів;

4. DOW AGROSCIENCES LLC (США) – виробник сільськогосподарської хімічної продукції;

5. PHILIP MORRIS PRODUCTS S.A. (Швейцарія) – одна з найбільших тютюнових компаній світу.

На отримання патентів корисних моделей іноземними заявниками за національною процедурою у 2014 р. подано 130 заявок, за процедурою РСТ – 12 заявок, спостерігається тенденція до скорочення надходження заявок на 12%. На ім'я іноземних заявників зареєстровано 181 патент, на 23% більше ніж в базовому періоді. Серед іноземних країн найбільш активними протягом 2014 р. були заявники Російської Федерації, Кіпру, Білорусі, Німеччини та Польщі [9]. Частка заявок від заявників із цих країн склала 77,8% (з них майже 50,7% припадає на заявки від заявників Російської Федерації – видано 85 патентів).

У 2014 р. надійшло 2664 заявки на промислові зразки, це на 58% більше ніж у 2010 р., частка іноземних заявок у загальній кількості становила 23,2%, простежується загальна тенденція до зростання кількості поданих іноземних заявок майже втричі. На ім'я іноземних заявників видано 684 патенти (27,8% від загальної кількості), що в 4 рази більше ніж в базовому періоді. У звітному році найактивнішими серед іноземних заявників залишалися заявники Російської Федерації (176 заявок, 28%) та Панами (154 заявки, 25%). Від заявників Кіпру надійшло 72 заявки (12%), США – 47 (8%), Німеччини – 26 (4%), Нідерландів та Японії – по 19 заявок (3%) та 12 заявок (2%) від заявників з Великої Британії. Частка заявок від заявників з цих країн становить 85% від загальної кількості.

За досліджуваній період простежується тенденція до зменшення кількості подання заявок іноземними заявниками на винаходи та, відповідно, зменшення кількості виданих патентів на 12,1%. Це пояснюється нестабільним економіко-політичним кліматом в країні та складністю процедури отримання патенту на винахід. Проте збільшилася кількість виданих патентів іноземним заявникам на корисні моделі на 2% та на промислові зразки майже в 4 рази, що спричинено менш жорсткими умовами патентування та нижчою вартістю державних мит і зборів у порівнянні з іноземними. Тенденції зростання кількості запатентованих об'єктів промислової власності іноземними заявниками на території України на 15,1% спричинюють для національної економіки як можливості, так і загрози. До можливостей слід віднести:

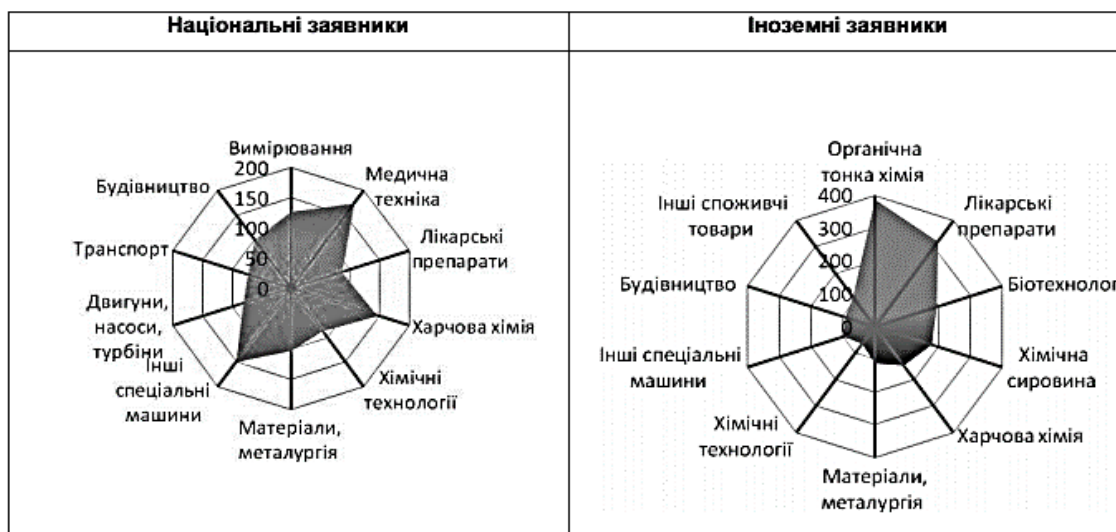

Рис. 1. Пріоритети розподілу заявок на винаходи за технічними напрямками у 2014 р. [9, с. 36]

- підвищення міжнародного іміджу України та прискорення інтеграції у світове господарство;
- трансфер технологій, як фактор залучення інвестицій в економіку країни;
- підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання з іноземними партнерами (шляхом прямого інвестування або злиття компаній).

Проте поряд із можливостями розвитку та трансформації вітчизняної економіки існує ряд загроз, які спричиненні підвищенням активності іноземних суб'єктів патентного права, ключовими з яких є: насичення вітчизняного ринку товарами іноземного походження, що може зменшити попит на продукцію національних товаровиробників, це є однією з передумов виникнення патентних війн у конкурентній боротьбі за товарний ринок України.

Однак нині суб'єкти національної економіки не достатньо розуміють, що високу конкурентоздатність продукції, яка виготовляється підприємствами, можна забезпечити тільки використанням у ній технічних рішень, що мають високий винахідницький рівень. А захист технічних рішень патентами дозволяє не тільки закріпити цей рівень, але і за наявності відповідних умов заявити у мінімальному варіанті про контроль, а в максимальному варіанті – про монополізацію крупного сектору українського товарного ринку і здійснити міцний вплив на іноземних конкурентів. Ці дії можуть стати початком патентної війни за контроль над крупними секторами товарного ринку.

Висновки з проведеного дослідження. З огляду на позитивну тенденцію патентування об'єктів промислової власності іноземними суб'єктами патентного права, вітчизняним суб'єктам господарювання слід звернути увагу на створення нової ідеології поведінки на товарному ринку України, яка має базуватися на цілеспрямованому патентуванні нових технічних рішень та на системних засадах для створення міц-

них важелів в конкурентній боротьбі на товарному ринку наукоємних технологій в разі виникнення патентних війн.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мосов С. П. Про стан справ щодо промислової власності на підприємствах України [Електронний ресурс]: Український інститут інтелектуальної власності (УКРПАТЕНТ) / С. П. Мосов. – Режим доступу до ресурсу: http://www.uipv.org/ua/mosov_180313
2. Патентне право, його суб'єкти та об'єкти [Електронний ресурс]: Радник – український юридичний портал. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuk>
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993. № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3687. – Ст. 1.
4. Об'єкти промислової власності [Електронний ресурс]: Український інститут інтелектуальної власності (УКРПАТЕНТ). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uipv.org/ua/vinaxid.html#1>
5. Мосов С. П. Патентна експансія як інструмент завоювання товарного ринку України: мовою статистики [Електронний ресурс]: Український інститут інтелектуальної власності (УКРПАТЕНТ). – Режим доступу до ресурсу: http://www.uipv.org/i_upload/file/14042014_Mosov.pdf
6. IMD World Competitiveness Yearbook 2014 [Електронний ресурс]: Developing global leaders through high-impact executive education. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imd.org/uupload/IMD.WebSite/wcc/WCYResults/1/>
7. Полунєєв Ю. В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення пріоритетів [Електронний ресурс]: Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України / Соціальні аспекти конкурентоспроможності національної економіки / ред. Ю. В. Полунєєв. – 2008. – С. 29-41. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/>
8. Колосов А. Е. Аспекти міжнародної фази патентування винаходу за процедурою РСТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kolosov.kiev.ua/file/shop/351_1.pdf
9. Промислова власність у цифрах / Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності». – Київ. 2015 р. – 50 с.